

Anna Plater-Zyberk
Wydział Filologiczny
Uniwersytet Jagielloński

Promotor: prof. dr hab. Elżbieta Muskat Tabakowska

STRESZCZENIE

Badania nad metaforą to jeden z najciekawszych nurtów badawczych współczesnej humanistyki, łączący dziedziny tak odmienne jak psychologia, filozofia, językoznawstwo, nauki społeczne czy nawet neurobiologia. We współczesnym paradygmacie językoznawstwa kognitywnego metafora uznawana jest za zakorzenioną w doświadczeniu fizycznym figurę myśli. Figurę, która umożliwia abstrakcyjne myślenie, strukturyzując naszą wiedzę i – z uwagi na swą budowę – może być przydatnym narzędziem tworzenia ideologii.

Praca zatytułowana „Jak w zwierciadle? Analiza porównawcza wyrażeń metaforycznych dotyczących pojęcia „lustracja” w tekstach publicystycznych opublikowanych w *Gazecie Wyborczej* oraz *Rzeczpospolitej* w latach 2005 – 2007” jest zainspirowana koncepcją teoretyczną językoznawstwa kognitywnego oraz pytaniem o to, w jaki sposób różnice ideologiczne przejawiają się w tekście prasowym. Jednakże w przeciwieństwie do głównego nurtu badań rozwijających się w ramach tej dyscypliny, które wychodzą od struktur pojęciowych i ich przejawów w języku, w tej pracy przyjmuję podejście odwrotne – badam same wyrażenia metaforyczne, które następnie analizuję pod względem potencjalnych domen pojęciowych.

Główne cele przyjęte w pracy to zbadanie, w jaki sposób wyrażenia metaforyczne wykorzystywane są do zobrazowania pojęć w dyskursie politycznym, oraz zaprezentowanie teoretyczno-metodologicznych rozważań na temat narzędzi, które umożliwiłyby identyfikację oraz kategoryzację wyrażeń metaforycznych w dyskursie politycznym. Aby orzec w jaki sposób wyrażenia metaforyczne są wykorzystywane w budowaniu ideologii politycznej, postanowiłam wybrać do analiz pojęcie, które byłoby abstrakcyjne, obecne w dyskursie politycznym, i wystarczająco kontrowersyjne, by podzielić scenę polityczną na obóz zwolenników i przeciwników opisywanego przezeń zjawiska. W trakcie poszukiwań idealnego obiektu badawczego polską sceną polityczną wstrząsały liczne dyskusje dotyczące procesu lustracji. Temat ten był jednym z najistotniejszych zagadnień, z którymi musiało się

zmierzyć społeczeństwo kraju po transformacji ustrojowej i dzielił polskie środowisko opiniotwórcze już od wczesnych lat dziewięćdziesiątych. Przeciwnie stanowiska w dyskusji na ten temat reprezentowały między innymi dwa największe ogólnopolskie dzienniki społeczno-polityczne *Gazeta Wyborcza* i *Rzeczpospolita*. Lustracja, w znaczeniu procesu weryfikacji osób z uwagi na ich przeszłość, okazała się więc idealnym pojęciem, którego sposób metaforyzacji można było poddać badaniom.

Zgodnie z założeniami teorii metafory pojęciowej w pracy przyjmuję, że wyrażenia metaforyczne odnoszące się do lustracji będą się różnić w zależności od profilu ideologicznego źródła, w którym zostały opublikowane. W celu weryfikacji tej tezy opracowałam metodologię identyfikacji oraz kategoryzacji wyrażen metaforycznych. Metoda identyfikacji przyjęta w pracy oparta jest na podstawowych założeniach procedury MIPVU (*Metaphor Identification Procedure Vrije University*, Steen i in. 2010). Natomiast przyjęta w pracy procedura kategoryzacji wyrażen metaforycznych polega na analizie domeny nośnika, analizie ról semantycznych oraz wartości aksjologicznej.

Główna część dysertacji poświęcona jest omówieniu najistotniejszych problemów związanych z obroną metodologią dotyczącą identyfikacji i kategoryzacji wyrażen metaforycznych oraz prezentacji wyników analizy porównawczej. Mimo że przyjęta metodologia identyfikacji wyrażen metaforycznych zastosowana w pracy nie obejmuje wszystkich przypadków użycia języka metaforycznego, to przedstawione przeze mnie wyniki analiz wskazują na obszary, w których przyjęta metodologia okazuje się przydatnym narzędziem analizy dyskursu politycznego.

Anna Plater-Zyberk
Wydział Filologiczny
Uniwersytet Jagielloński

Supervisor: Prof. dr. hab. Elżbieta Muskat-Tabakowska

ABSTRACT

Metaphor studies is currently one of the fastest developing areas of linguistics research and it also successfully combines interdisciplinary approaches from various domains of science and humanities. Within the current paradigm of cognitive linguistics metaphor is considered not only a linguistic device but rather a ‘figure of thought’. According to the Cognitive Metaphor Theory, developed by Lakoff and Johnson, metaphors are mental constructs, which shape our understanding of the world. “Metaphors (...) are among our principal vehicles for understanding. And they play a central role in the construction of social and political reality” (Lakoff and Johnson, 1980:159).

“Like Through a Looking Glass. A comparative analysis of metaphorical expressions, with reference to the Polish post-communist screening process”, is a project stemming from my interest in Conceptual Metaphor Theory (CMT) combined with my concern with the representation of language in political discourse. *Lustracja*, or the post-communist screening process, has developed into an excellent research field which allows for the testing of the Conceptual Metaphor Theory on a corpus of Polish press articles.

For years, attitudes towards the historical past continued to be a key national issue, which divided Poles, Polish political parties and the Polish media, including two of the largest national newspapers: *Gazeta Wyborcza* and *Rzeczpospolita*. *Lustracja* (in many transitional societies also known as the truth and reconciliation process) as an abstract concept, is found described in texts throughout a variety of cognitive models. Following the claims of the CMT, I considered that metaphorical expressions used to present the screening process in these ideologically opposed newspapers, revealed different mental images and different aspects of this political phenomenon, thereby creating diverse models of reality.

It is not the intention of this study to pass political judgment, nor draw conclusions on the effectiveness of the post-communist screening process model. Instead, the aim is to focus on the differences in the forms of metaphor expressions, as well as to investigate how metaphors may influence the perception of political reality, and to develop consistent methodology for further metaphor research.

This work is based upon a bottom-up methodology, in which conceptual domains are derived from linguistic expressions. In order to identify linguistic metaphorical expressions in press articles, I followed the *Metaphor Identification Procedure* initiated by the Pragglejaz Group and fine-tuned by researchers working in the Metaphor Lab of Vrije University under the supervision of Gerard Steen (Steen et al. 2010). After manual extraction of metaphorical expressions from the corpus, I tagged them for their input cognitive domains, semantic roles, and axiological charge.

In my thesis, I present and discuss the main dilemmas related to the chosen methodological approaches, including the metaphorical expression identification process, the vehicle domain analysis, and semantic role and axiological charge analysis. I also present the results of a comparative analysis of metaphorical expressions published in both newspapers and discuss major differences in the way the screening process is presented in metaphorical expressions identified in the texts. Even though the methodology for metaphorical expression identification and analysis applied in this thesis is not able to capture all examples of metaphorical language, I have shown that it can be successfully applied to research on metaphorical language and political ideology.